

ושוב...הנה היא לאה

Who Knew What and When? revisited

(1) בראשית כט, ט-ל

(ט) עודנו מדבר עמם ורחלו בָּאָה עִם־הַצֹּאֵן אֲשֶׁר לְאֵבִיָּה כִּי רָעָה הוּא: (י) וַיְהִי כִּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־דָּחַל בֶּת־לָבָן אַחִי אִמּוֹ וְאֶת־צֹאֵן לָבָן אַחִי אִמּוֹ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיִּגַּל אֶת־הָאֵבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיִּשְׁק אֶת־צֹאֵן לָבָן אַחִי אִמּוֹ: (יא) וַיִּשְׁק יַעֲקֹב לְדָחַל וַיִּשָּׂא אֶת־קִלּוֹ וַיִּבֶד: (יב) וַיִּגַּד יַעֲקֹב לְדָחַל כִּי אַחִי אֵבִיָּה הוּא וְכִי בְּדַבְּקָהּ הוּא וְהַרְעִין וַתִּגַּד לְאֵבִיָּה: (יג) וַיְהִי כִשְׁמַע לָבָן אֶת־שִׁמְעוֹ יַעֲקֹב בֶּן־אָחִיתוֹ וַיִּרַץ לְקָרְאָתוֹ וַיַּחְבְּקוּ־לוֹ וַיִּנְשְׁקוּ־לוֹ וַיְבִיֵּאוּהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּסְפַּד לָבָן אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: (יד) וַיֹּאמֶר לוֹ לָבָן אַךְ עֲצִמִי וּבִשְׂרֵי אֶתֶּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים: (טו) וַיֹּאמֶר לָבָן לַיַּעֲקֹב הֲכִי־אֶחָי אֶתֶּה וְעַבְדְּתָנִי חָנָם הֲגִידָה לִּי מִה־מִשְׁכַּרְתְּךָ: (טז) וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לְאֵהָ וְשֵׁם הַקְּטָנָה רָחֵל: (יז) וַעֲיִנֵּי לְאֵהָ רָכּוֹת וְרָחֵל הֵייתָה יֹפֶת־תֵּאֲרָר וַיִּפֶת מְרָאָהּ: (יח) וַיֹּאֲהֵב יַעֲקֹב אֶת־דָּחַל וַיֹּאמֶר אֶעֱבֹדְךָ שִׁבְעַת שָׁנִים בְּרַחֵל בְּתִתְּךָ הַקְּטָנָה: (יט) וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תַּתִּי אֶתֶּה לְךָ מִתַּתִּי אֶתֶּה לְאִישׁ אַחֵר שְׁבַע עֲמֻדִי: (כ) וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֵל שִׁבְעַת שָׁנִים וַיְהִי בְעֵינָיו פְּנִימִים אַחֲרָיִם בְּאֶהְבְּתוֹ אֶתֶּה: (כא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן הֲבָה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמִי וְאִבּוֹאָה אֵלַיָּהּ: (כב) וַיֹּאסֹף לָבָן אֶת־כָּל־אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּהּ: (כג) וַיְהִי בַעֲרֹב וַיִּקַּח אֶת־לְאָה בִּתּוֹ וַיָּבֵא אֶתֶּה אֵלָיו וַיָּבֵא אֵלָיָהּ: (כד) וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת־זֶלְפָּה שִׁפְחָתוֹ לְלְאָה בִּתּוֹ שִׁפְחָהּ: (כה) וַיְהִי בַבֶּקֶר וַהֲנִידָהּ הוּא לְאֵהָ וַיֹּאמֶר אֶל־לָבָן מִה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרַחֵל עַבְדְּתִי עֲמֹךָ וְלָמָּה רַמִּיתָנִי: (כו) וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן בְּמִקּוֹמִנִי לְתֵת הַצְּעִירָה לְפָנַי הַבְּכִירָה: (כז) מִלֵּא שִׁבְעַת זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם־אֶת־זֹאת בְּעַבְדָּהָ אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עֲמֻדִי עוֹד שִׁבְעַת־שָׁנִים אַחֲרָיוֹת: (כח) וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיִּמְלֵא שִׁבְעַת זֹאת וַיִּתֵּן־לוֹ אֶת־דָּחַל בִּתּוֹ לוֹ לְאִשְׁהָ: (כט) וַיִּתֵּן לָבָן לְדָחַל בִּתּוֹ אֶת־בְּלָהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָהּ: (ל) וַיָּבֵא גַם־אֶל־דָּחַל וַיֹּאֲהֵב גַּם־אֶת־דָּחַל מִלְּאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שִׁבְעַת־שָׁנִים אַחֲרָיוֹת:

(2) מדרש אגדה (בובר) בראשית ל"ט:י"ב

אמר לה יעקב הנשאי לי. אמרה לו הין. אלא אבא רמאה הוא ולא יכלת ליה, אמר לה יעקב אעביד אנא עמיה לרמאותא אם הוא רמאי, ואם הוא בן ישר אני בן ישר, כמו כן אמרה לו מכל מקום כן לא יכילית ליה, מיד מסר לה סימנין.

(3) תרגום ירושלמי (יונתן) בראשית ל"ט

והוה לעידוני צפרא ואיסתכל בה והא היא לאה דכולא ליליאי הוה חשיב דרחל היא מן בגלל דמסרת לה רחל כל מליא דמסר לה יעקב וכד חמא כן אמר ללבן מה דא עבדת לי הלא בגין רחל פלחית עימד ולמא שקרת בי.

(4) מדרש אגדה (בובר) בראשית ל'

המעט קחתך וגו' - אמרה לאה לרחל לא דיך שלקחת את אישי שנמשך לכו אחרוך, אמרה רחל ללאה לא לאה אישך הוא אלא אישי, ובעבורי בא מכאר שבע, ועל ידי שמסרתי לך הסימנים נעשה אישך.

(5) ר' יוסף בכור שור בראשית ל"ט:כ"ה

ויהי בבקר וגו' - בבוקר הרגיש שהיא לאה. ולימד על צניעותו של יעקב שלא ריבה דברים באשתו. שאם הרבה, היה מבין בקולה ובדיבורה. או שמא לא הרבה לדבר עם רחל מתחילה קודם שנשאה עד שיכיר קולה.

(6) שכל טוב בראשית ל"ט:כ"ה

ויהי בבקר והנה היא לאה - כל מקום שאתה מוצא והנה אינו אלא בלשון ענין הפוך, כענין והנה חלום, וכל כיוצא בו, וכן כאן כל הלילה קראה רחל והיא עונה, בבוקר צפה בה, והנה היא לאה, אמר לה רמאית בת רמאי, למה עשית כך, אמרה לו ולא כך עשית לאביך, שהיא קורא עשו וענית:

(7) מדרש רבה בראשית כ"ט

וַיֹּאמֶר לָבֵן אֵת כָּל אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֵּה – כָּנַס כָּל אֲנָשֵׁי מְקוֹמוֹ, אָמַר לָהֶם יוֹדְעִים אַתֶּם שֶׁהֵינּוּ דְחוּקִים לָמִים וְכִיּוֹן שָׁבָא הַצַּדִּיק הַזֶּה לָכֵן לָכֵן נִתְבָּרְכוּ הַמַּיִם, אָמְרִין לִיה וּמָה אֶהְיֶה לָךְ, אָמַר לְהוֹן אֵין בְּעֵינֵי אַתּוֹן אָנָא מְרַמֵּי בֵּיה, וְיֵהֵב לִיה לֵאמֹר דְּהוּא רַחֵם לְהָדָא רַחֵל סְגִי, וְהוּא עֵבֵד הַכָּא גַבְכּוֹן שְׁבַע שָׁנִין אוֹחְרִין. אָמְרִין לִיה עֵבֵד מָה דְהֵנִי לָךְ. אָמַר לְהוֹן הָבוּ לִי מִשְׁכּוֹן דְּלִית חַד מִכּוֹן מְפָרְסָם, וְיֵהֵבוּ לִיה מִשְׁכּוֹנֵין, וְאִזְל וְאִיתִי עֲלֵיהוֹן חֲמַר מִשַּׁח וְקוֹפֵר, הָוִי לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ לָבֵן הָאֲרַמִּי שְׂרָמָה בְּאֲנָשֵׁי מְקוֹמוֹ. וְכוּלֵי יוֹמָא הוּוּ מְכַלְלִין בֵּיה וְכִיּוֹן דְּעַל בְּרַמְשָׁא אָמַר לְהוֹן מָה הוּא כְּדִין, אָמְרִין לִיה אֵת גְּמֻלַת חֲסֵד בְּזִכְוֹתָךְ, וְהָיוּ מְקַלְסִין קוֹדְמוֹי וְאָמְרִין **הָא לֵיא הָא לֵיא, הִיא לֵאָה הִיא לֵאָה**. בְּרַמְשָׁא אַתּוֹן מְעַלְתָּא וְחַפּוֹן בּוֹצִינָא. אָמַר לְהוֹן מָהוּ כְּדִין, אָמְרִי לִיה מָה אֵת סְבוּר דְּאֵנן דְּכָרִין דְּכוּתְכוֹן. וְכָל הַהוּא לִילֵיא הוּוּ צוּחַ לָהּ רַחֵל, וְהִיא עֲנִיא לִיה. בְּצַפְרָא וְהִנֵּה הִיא לֵאָה, אָמַר לָהּ מָה רַמְיָתָא בֵּת רַמְאָה, לָאוּ בְּלִילֵיא הוּוּ קְרִינָא רַחֵל וְאֵת עֲנִית לִי. אָמְרָה לִיה אֵית סְפָר דְּלִית לִיה תַּלְמִידִים, לֹא כֹךְ הִיָּה צוּחַ לָךְ אָבוּךְ, עֲשׂוּ, וְאֵת עֲנִי לִיה.

וַיֹּאמֶר אֵל לָבֵן מָה וְאֵת עֲשִׂיתָ לִי וְגו', וַיֹּאמֶר לָבֵן לֹא יַעֲשֶׂה כֵן וְגו', מְלֵא שְׁבַע זֹאת וְגו'.

אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֲחָא מִכָּאן שְׂאִין מְעַרְבִין שְׂמַחָה בְּשְׂמַחָה, אֲלֵא מְלֵא שְׁבַע זֹאת וְגו'.

(8) איכה רבה (בובר) פתיחתא כד

באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקדוש ברוך הוא ואמרה רבש"ע גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה, ועבד בשבילי לאבא שבע שנים, וכשהשלימו אותן שבע שנים, והגיע זמן נשואי לבעלי, יעץ אבי החליפני לבעלי בשביל אחותי, והוקשה עלי הדבר עד מאד, כי נודעה לי העצה, והודעתני לבעלי ומסרתני לו סימן שיכיר ביני ובין אחותי, כדי שלא יוכל אבי החליפני, ולאחר כן נחמתי בעצמי וסבלתי את תאוותי, ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי, **ומסרתני לאחותי כל הסימנים שמסרתני לבעלי, כדי שיהא סבור שהיא רחל**, ולא עוד אלא שנכנסתי תחת המטה שהיה שוכב עם אחותי והיה מדבר עמה והיא שותקת, ואני משיבתו על כל דבר ודבר, כדי שלא יכיר לקול אחותי, וגמלתי חסד עמה, ולא קנאתי בה, ולא הוצאתיה לחרפה, ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר לא קנאתי לצרה שלי ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה, ואתה מלך חי וקיים רחמן, מפני מה קנאת לע"ז שאין בה ממש והגלית בני, ונהרגו בחרב, ועשו אויבים במ כרצונם, מיד נתגללו רחמי של הקדוש ברוך הוא ואמר בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן, ה"ד כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו, וכתוב כה אמר ה' מגעני קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שער לפעולתך וכו', וכתוב ויש תקוה לאחריהך נאם ה' וישו בניס לגבולם.

(9) רש"י בראשית כ"ט-כ"ה

והנה היא לאה – אבל בלילה לא היא לאה, לפי שמסר יעקב סימנים לרחל. וכשראת שמכניסין לו לאה, אמרה: עכשיו תכלם אחותי, עמדה ומסרה לה אותן סימנים.

(10) בראשית ל, יד-טו

(טו) וַתֹּאמֶר לָהּ הִמְעַט קָחְתְּךָ אֶת-אִישִׁי וְלָקַחְתְּ גַם אֶת-דִּוְדָאִי בְנִי וְתֹאמְרֵי רַחֵל לָבֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דִּוְדָאִי בְנִי:

(11) ספורנו בראשית ל:ט"ו

המעט קחתך את אישי – שלא היה לך להסכים שתהיי את צרתי, כאמרו ואשה אל אחתה לא תקח לצרר

(12) בראשית לא, א-ב

(א) וַיִּשְׁמַע אֶת-דְּבָרֶי בְּנֵי-לָבֵן לְאִמְרֵי לְקַח יַעֲקֹב אֶת-כָּל-אֲשֶׁר לְאִבְיָנוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאִבְיָנוּ עָשָׂה אֶת-כָּל-הַפְּבֹד הַזֶּה: (ב) וַיֵּרָא יַעֲקֹב אֶת-פָּנֵי לָבֵן וְהִנֵּה אֵינְנוּ עִמּוֹ כַּתְּמוּל שְׁלֹשׁוֹם:

- 1) There are four players in this drama – לבן, יעקב, לאה ורחל. How many possible answers can there be to the question “who knew that יעקב was expected a different bride on his wedding night? (was this even deception? We’ll discuss)
- 2) For purposes of our chart: A – לבן; B – יעקב; C – לאה; D – רחל
- 3) There are $4^2 = 16$ possibilities: none, ABCD, A, B, C, D, ABC, ABD, ACD, BCD, AB, AC, AD, BC, BD, CD.
- 4) We can contextually exclude B from all options, and must perforce leave A in. So we are left with: A, ACD, AC, AD. In other words, either both Rachel and Leah knew, either one of them knew or neither of them knew. Which of these is most supported by the textual evidence?